

УДК 378.311

Алла САВИЦЬКА,
*Харківський національний університет
Повітряних Сил імені І. Кожедуба, м. Харків*

МЕТОДИ МОДЕЛЮВАННЯ ЧИННИКІВ ТА ФОРМ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ПІЛОТІВ ДО МІЖНАРОДНИХ МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЙ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Україна завжди підтримувала першочергове значення миротворчої діяльності ООН, що спрямоване на попередження і врегулювання міжнародних конфліктів. Початком формування правових засад для виходу України на міжнародну арену було прийняття Верховною Радою 16 липня 1990 р. Декларації про державний суверенітет [2]. І вже тоді перед Україною постало питання вирішення однієї з актуальних проблем: стати активною силою у миротворчій діяльності ООН.

Сьогодні актуальність участі українських контингентів у миротворчих операціях ООН полягає у тому, що процес миротворчості є важливим у контексті діяльності цієї провідної міжнародної організації. Тому можна вважати участь України в миротворчих операціях центральною складовою внеску нашої країни у діяльність ООН.

Підготовка миротворчих контингентів сьогодні – це один із найважливіших аспектів розвитку теорії та практики миротворчої діяльності ЗС України [4]. Тому це викликає потребу вдосконалення професійної підготовки та визначення педагогічних умов формування

готовності майбутніх військових льотчиків до міжнародних миротворчих операцій (ММО).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Важливими для нашого дослідження є психологічні дослідження ММО (Н. Агаєв – психологічні чинники адаптації військовослужбовців миротворчого контингенту до діяльності в особливих умовах, Т. Паронянц – виникнення та проявлення посттравматичних стресових розладів у працівників органів внутрішніх справ в умовах виконання миротворчої місії ООН, Д. Сохадзе – професійний психологічний відбір кандидатів для комплектування підрозділів миротворчих сил), історичні дослідження ММО (І. Козинець – участь ЗС України в миротворчій діяльності (1992–2006 рр.), П. Кушнір – історія миротворчої діяльності на Близькому Сході в 1945–2000 роках), політологічні дослідження (С. Акулов – сили та засоби в ММО), педагогічні (Л. Галуза), правові (С. Білоцький, І. Коропатнік), медичні (Н. Пономаренко), управлінські (О. Мельник), та військові (О. Гуржій, А. Лега та ін.) аспекти ММО.

У вищій військовій освіті тривають пошуки нових підходів до підготовки фахівців, упроваджуються нові педагогічні технології, вживаються заходи щодо поліпшення льотної складової підготовки майбутніх військових пілотів. Разом з тим, сучасній теорії та практиці бракує досліджень з проблеми формування їх готовності до міжнародних миротворчих операцій під час наземної підготовки.

Мета статті – розкрити методи моделювання чинників та форм миротворчої діяльності при підготовці майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій, навести їх характеристику, напрямки реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап і перспективи участі українських авіаторів у місіях під час виконання миротворчих операцій вимагають враховувати пріоритети у формуванні інтелектуальної сфери майбутнього льотчика, використовуючи інноваційні способи й методи активізації когнітивної активності курсантів; створювати мережу комп'ютерних навчальних програм, які б обслуго-

ували всі етапи підготовки військових пілотів; формувати іншомовну професійну компетентність для виконання миротворчих операцій, проведення сумісних навчань з воїнами різних країн світу тощо.

Український науковець Р. Серветник, уточнюючи наукові погляди, наголошує на таких видах готовності майбутніх військових фахівців як миротворців: військово-професійна, психологічна, іншомовна та особистісна [3].

На основі узагальнення різних підходів можна виокремити два основних підходи щодо дослідження проблеми психологічної готовності особистості до діяльності: функціональний (Є. Кузьмін, В. Ядов та ін.) та особистісний (К. Дурай-Новакова, М. Д'яченко та ін.). У світлі прагнення України до зближення з НАТО ми наголошуємо на необхідності превалювання суб'єктно-діяльнісного підходу та посилення іншомовно-комунікативної складової у підготовці майбутніх миротворців з числа військових пілотів. Тут, з одного боку, творчо та системно об'єднуються два підходи – функціональний, як готовність до реалізації миротворчих функцій у миротворчій діяльності; особистісний, як суб'єктна готовність до миротворчої діяльності, та об'єднуючий їх елемент іншомовно-комунікативна складова, що акцентує увагу на засобах та методах вирішення завдань миротворчої діяльності за межами України.

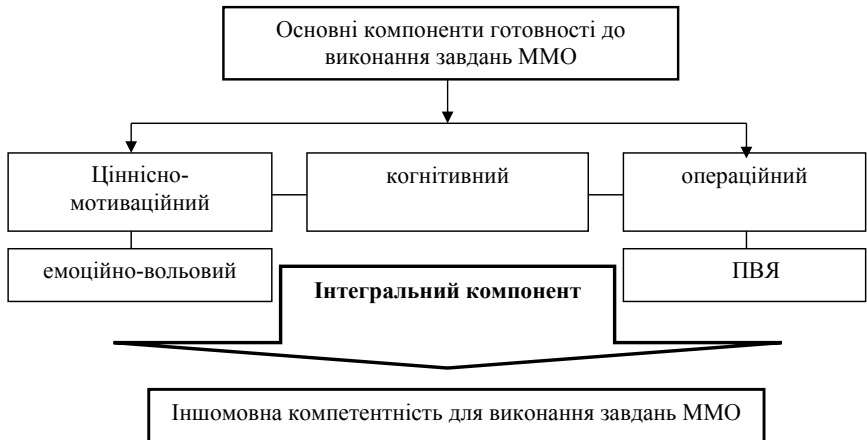
Отже, іншомовно-комунікативна складова посідає інтегративне місце, оскільки вона забезпечує системну інтеграцію всіх інших видів готовності до миротворчої діяльності, безпосередньо сприяє їх системному прояву та є фундаментом для всіх інших видів готовності миротворця.

На основі аналізу вищенаведених науковців, готовність майбутнього військового пілота до виконання завдань ММО – це, на нашу думку, інтегральна властивість і складне утворення особистості військового пілота, що включає в себе ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційний, емоційно-вольовий компоненти, професійно важливі якості особистості, та інтегральний компонент (іншомовно-комунікативна складова для виконання завдань ММО). Така готовність повинна бути сформована у випускника авіаційного ВВНЗ для

успішної професійної діяльності в сучасних умовах та виконання завдань ММО. Основні компоненти готовності фахівців для виконання завдань ММО наведені на рисунку.

Українська дослідниця Н. Арсеньєва етапами формування готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності вважає такі: попередній етап (первинна військово-професійна підготовка курсантів); основний етап (теоретична підготовка, тренажерна підготовка у ВВНЗ, мовна підготовка, військове стажування, льотна практика в авіаційних бригадах); етап адаптації молодих офіцерів до служби у військах; етап безпосередньої підготовки до участі в миротворчих операціях [1].

Охарактеризуємо етапи формування готовності майбутніх військових пілотів стосовно льотної діяльності: перший етап – етап адаптації до умов навчання у ВВНЗ (триває з моменту вступу курсанта на навчання до опанування ним вправ на комплексному тренажері літака польоту по колу). Тут декілька важливих складових: перша до початку тренажерного навчання, друга до опанування польоту по колу в умовах моделювання польоту літака.

Основні компоненти готовності до виконання завдань ММО

Протягом першої формуються вестибулярна стійкість; швидкість сприйняття інформації та практичне мислення; оперативна пам'ять; спритність і координація рухів; швидке просторове орієнтування, здат-

ність екстраполювати розвиток ситуацій, розподіляти і перемикати увагу, тонке м'язове відчуття, емоційна стійкість. Після цього курсанти переходять до тренажерної підготовки. Саме тут відбувається адаптація попередньо сформованих професійно важливих якостей на комплексному тренажері літака, а потім переходять до другої складової.

Другий етап – інтеграція тренажерної й інших видів підготовки, метою якої є формування у курсантів якостей стійкості до несприятливих умов польоту. У зв'язку з цим процес тренажерної підготовки необхідно доповнювати моделюванням станів перевантаження, втрати просторового орієнтування, напруженості в польоті та ін. Їх діагностування здійснюється інструктором під час занять на комплексному тренажері літака шляхом оцінювання якості льотної діяльності, показників психоемоційного стану.

Третій етап – діагностування та складання індивідуальної програми подальших занять з кожним курсантом із використанням відповідних формувальних вправ, яка виконується в межах курсу навчально-льотної підготовки на комплексному тренажері літака. Після закінчення тренажерної підготовки інструктор робить остаточні висновки про відповідність професійно важливих якостей курсанта вимогам початкового льотного навчання.

Особливе значення має уявлення інструктором про динаміку формування навичок і вмій, оскільки це може свідчити про непридатність курсанта до льотного навчання, а це має принципово важливе значення для подальшого прогнозування його професійної надійності.

Особлива увага під час занять повинна надаватись методам психологічної підготовки. До першої групи належать методи створення психологічної напруженості у ході занять, що формують уявлення про характер впливу чинників міжнародної миротворчої операції на психіку людини. До другої групи належать методи моделювання психологічних чинників миротворчої діяльності – це способи та прийоми створення таких умов і обстановки, які викликали б у курсантів психічні стани, подібні до тих, що виникають в ході виконання миротворчих завдань.

Моделювання здійснюється такими способами: словесно-знаковим – розповіддю про майбутні труднощі миротворчої

діяльності; моделювання чинника “небезпеки” в ході вправи; застосуванням технічних та імітаційних засобів: тренажерних (моделювання психологічних чинників ММО з використанням спортивних снарядів, технічних засобів і споруд професійної підготовки, комплексних тренажерів літака, використовуваних для напрацювання необхідних навичок і вмінь), комп’ютерних (моделювання психологічних чинників міжнародних миротворчих операцій у ході вирішення завдань та ігор при роботі на ПЕОМ та у локальних мережах), імітаційних (шляхом моделювання психологічних чинників міжнародної миротворчої операції з використанням засобів імітації зовнішніх ознак миротворчої діяльності), навчально-бойових (моделювання психологічних чинників з використанням бойової і спеціальної техніки, озброєння і підручних засобів).

Практика підготовки курсантів показує, що для моделювання різних форм миротворчої діяльності доцільно використовувати такі прийоми та способи:

- створювати умови раптовості, невизначеності, дефіциту часу, високого темпу дій або монотонності, дискомфорту, необхідності суміщати кілька видів діяльності одночасно, що вимагають рішучості і ризику під час ухвалення рішень;

- проводити заняття у несприятливих погодних умовах; тривалі дії без сну, з обмеженим запасом води та їжі; дії на незнайомій місцевості, форсування водних перешкод, лісових завалів і болотистих ділянок, подолання гірських перевалів і степових районів; дії в умовах поганої видимості і вночі; відмови приладів, засобів зв’язку та орієнтування на місцевості тощо.

За характером застосування вони поділяються на вербальні, практичні та емоційно-вольової саморегуляції. До перших методів належать переконання, навчання, психологічна консультація, головне призначення яких полягає в тому, щоб формувати правильне уявлення про необхідні зміни у психіці миротворців і психології військового колективу.

Друга група методів: вправи й тренування (система багаторазових повторень, що стають дедалі складнішими, спеціальних дій і вчинків з метою формування у миротворців провідних професійно-важливих

якостей і злагодженості екіпажу, необхідних їм для ефективної діяльності у ММО), метод аварійних ситуацій (моделювання діяльності екіпажу у складних умовах миротворчої діяльності).

Основні напрями такої підготовки: створення адекватних умов, доведення необхідної інформації до особового складу про умови виконання миротворчих завдань у конкретному регіоні; створення умов для виявлення стійкості воїна і його готовності до дій в екстремальних умовах, здатності практично долати негативний вплив напруги.

Реалізація основних завдань здійснювалася на таких рівнях професійної підготовки:

на рівні навчальної діяльності: лекції-бесіди, що забезпечували безпосередній контакт з аудиторією, давали можливість презентувати сучасний досвід ММО, наводити факти, привернути увагу курсантів до найважливіших питань комунікації та застосування взаємодії під час ММО, пробудити їх зацікавленість; лекції-дискусії, що передбачали вільний обмін між курсантами поглядами з навчальних проблем, та надавали можливість формувати необхідні настанови; заняття з використанням дискусійних методів “мозковий штурм”, “круглий стіл”, “аналіз конкретних ситуацій”);

на рівні навчально-професійної діяльності: організація науково-дослідницької діяльності з проблем ММО (залучення курсантів до написання рефератів; підготовка виступів на науково-практичних конференціях, олімпіадах та конкурсах творчих робіт), постановка цільових завдань на проходження льотної практики, ведення щоденника льотної практики для самовдосконалення;

на рівні тренажерної діяльності: програвання різноманітних імітаційних ситуацій професійного характеру на комплексних тренажерах літака, що давали можливість наблизитись у діях до умов професійної діяльності; відпрацювання вправ з комунікації в екіпажах та з іноземними партнерами у лінгафонних класах для розвитку професійно важливих якостей.

Особливу зацікавленість у курсантів викликали такі дидактичні форми та засоби навчання: інтерактивні та кооперативні форми

роботи (діади, тріади); індивідуальна, групова діяльність, самостійна пошукова пізнавальна діяльність майбутніх військових пілотів; використання професійно-орієнтованих ситуацій під час тренажерної підготовки самостійно або у складі екіпажу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, у статті розкрито методи моделювання чинників та форм миротворчої діяльності при підготовці майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій, наведено їх характеристику, напрямки реалізації. Подальшим перспективним напрямком дослідження вважаємо побудову системи підготовки майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій.

Список використаної літератури

1. Арсеньєва Н. Б. Методика навчання курсантів-вертольотників основ безпеки польотів у міжнародному повітряному просторі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 "Теорія і методика професійної освіти" / Арсеньєва Н. Б. – Харків, 2012. – 20 с.
2. Декларація про державний суверенітет від 16 липня 1990 р. / Зовнішня політика України: у 2 ч. : [хрестоматія : посіб. для студ. вищих навч. закладів]. – Донецьк, 2002. – Ч. 1 : Правові засади зовнішньої політики. Україна в багатосторонньому співробітництві. – С. 14–15
3. Серветник Р. М. Моделювання підготовки військових фахівців як важлива проблема оптимального входження системи військової освіти у Болонський процес / Р. М. Серветник // Переяслав-Хмельницький, 2005. – С. 274–283.
4. Хацановський В. С. Педагогічний аналіз підготовки миротворчого контингенту і персоналу у Збройних Силах України до участі в міжнародних миротворчих операціях / В. С. Хацановський // Вісник Національної академії оборони України. – 2008. – № 3 (7). – С. 68–71.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Шалімова І. М.

Савицкая А. П. Методы моделирования факторов и форм миротворческой деятельности при подготовке будущих военных пилотов к международным миротворческим операциям

В статье раскрыты методы моделирования факторов и форм миротворческой деятельности для подготовки будущих военных пилотов к

международным миротворческим операциям, приведены их характеристика, направления реализации. Сформулировано определение готовности будущего военного пилота к выполнению задач международных миротворческих операций, раскрыто его структуру и реализацию на уровнях учебной деятельности, учебно-профессиональной деятельности, квазипрофессиональной деятельности. Приведены приемы и способы моделирования различных форм миротворческой деятельности.

Ключевые слова: *профессиональная подготовка, будущие военные пилоты, международные миротворческие операции, готовность будущих военных пилотов, методы моделирования.*

Savitskaya A. Methods of Modeling of Factors and Forms of Myrturization Activity for Preparing Future Military Pilots to International Mutual Operations

The training of peacekeeping contingents today is one of the most important aspects of the development of the theory and practice of peacekeeping in Ukraine. Therefore, this calls for the improvement of professional training and the definition of pedagogical conditions for the formation of the readiness of future military pilots to international peacekeeping operations during ground preparation.

The communicative component occupies an integrative place, as it ensures the systematic integration of all other types of readiness for peacekeeping activities, directly contributes to their systematic manifestation and serves as a foundation for all other types of peacekeepers' readiness.

Special attention during the classes should be given to methods of psychological training. The first group includes methods for creating psychological tension during classes that form an understanding of the nature of the impact of the factors of the international peacekeeping operation on the human psyche. The second group includes methods for modeling the psychological factors of peacekeeping activity – these are methods and techniques for creating such conditions and conditions that would cause cadets to have mental states similar to those that arise during the implementation of peacekeeping tasks.

Modeling is carried out in the following ways: a verbal and symbolic narrative about the future difficulties of peacekeeping activity; modeling of the hazard factor during the exercise; application of technical and

simulation means: simulator simulation of psychological factors using sporting projectiles, technical equipment and facilities of professional training, complex simulators of the aircraft, used for the development of the necessary skills and abilities; computer modeling of psychological factors of international peacekeeping operations in solving problems and games when working in local networks; simulating the psychological factors of the international peacekeeping operation using the means of simulating external signs of peacekeeping activity; training simulation of psychological factors using combat and special equipment, weapons and improvised means.

To simulate various forms of peacekeeping activity, it is suggested to use the following methods: to create conditions for abruptness, uncertainty, time deficits, high pace of action or monotony, discomfort, the need to combine several types of activities simultaneously, requiring determination and risk in decision-making; conduct classes in adverse weather conditions; prolonged sleep-free activities, with a limited supply of water and food; actions on unfamiliar terrain, forcing water obstacles, forest blockages and swampy areas, overcoming mountain passes and steppe areas; actions in conditions of bad visibility and at night; failures of devices, means of communication and orientation on the ground, etc.

The first methods include persuasion, suggestion, psychological counseling, the main purpose of which is to form the correct idea of the necessary changes in the psyche of peacemakers and the psychology of the military team.

The second group of methods: exercises and training, a method of emergency situations simulation of the crew in difficult conditions of peacekeeping activity.

Keywords: *professional training, future military pilots, international peacekeeping operations, readiness of future military pilots, modeling methods.*